

Tribut a Josep M. Marquès

La generositat de l'arxiver

Intel·ligent, culte, sensible a l'art, combatiu i treballador fins a l'infinit. Aquest és el Josep M. Marquès que vull recordar. Com a director de l'Arxiu Diocesà de Girona, amb escassos recursos i una tossuderia benedictina a l'estil de Jean Mabillon, ha posat al servei dels historiadors tota mena de sofisticades eines de recerca que han fet la investigació històrica molt més fàcil i planera. Les hores invertides a confeccionar inventaris i catàlegs d'arxius i biblioteques (ben poc lluïdes) han fet que els historiadors guanyessin temps i estalviessin molta energia. La gratitud vers el treball pacient dels bons arxivers com Josep M. Marquès és un dels deures deontològics de tot historiador, ja que, manllevant mots a Marc Bloch, «l'eina no fa la ciència, però una societat que pretén respectar la ciència no hauria pas de desinteressar-se de les seves eines». Ens preguntem avui, però, si la continuïtat de la seva tasca està assegurada, ja que resten molt lluny els dies en què l'Església, amb els seminaris plens, podia desenvolupar una política de divisió del treball al seu interior enviant a Roma els seminaristes i capellans joves més avantatjats, com fou el cas de Josep M. Marquès, per formar els seus futurs quadres (arxivers, professors, bibliotecaris, museòlegs...). La realitat avui és tota una altra; cercar solucions realistes i imaginatives per tal d'assegurar que l'important patrimoni documental que custodia l'Església gironina es continuï posant al servei dels investigadors i de la societat amb professionalitat i rigor seria l'homenatge permanent que es pot fer a l'arxiver desaparegut.

Però Josep M. Marquès també era historiador. El contacte directe amb la documentació diocesana d'ençà el 1980 el va fer canviar la seva pràctica com a historiador. Cada vegada anava quedant més lluny la seva tesi doctoral (típicament vaticana!) presentada a la Universitat Gregoriana dedicada a les relacions Estat-Església a l'Espanya de la segona meitat del segle XVII. Molt influït per la sociologia religiosa més renovadora del moment, maldà per fer una història de l'Església molt més imbricada en la societat i arran de terra. En aquest viratge com a historiador hi havia alguna cosa de resposta reactiva a les lliçons rebudes a la Gregoriana, centrades més en la història de les jerarquies eclesiàstiques que no pas en la història del *poble de Déu* dels documents del Concili Vaticà II, posant en evidència que la formació acadèmica i la historiografia només existeixen per ser superades. Fou el seu interès per la història social de l'Església i el fet religiós «des de baix» que el va portar a interessar-se per la tesi de llicenciatura que vaig presentar a la Univer-

sitat de Barcelona el 1984, *Una parròquia catalana del segle XVIII a través de la seva consuetud (Riudellots de la Selva)*, i per la meua tesi doctoral. D'ell vaig rebre útils consells i estímuls que avui retornen a través del record emocionat i empetiteixen (o relativitzen) algunes desavinences intel·lectuals.

Joaquim M. Puigvert

La informació a l'abast

Hola, mossèn,

Si em pregunten quan i com ens vàrem conèixer, doncs, no ho sabria dir; la data es perd en el dia a dia de fa un bon grapat d'anys. Segurament va ser fa uns vint-i-un anys... o potser més? Recordo que jo estava capficat per conèixer la història de la capella de la Pietat de Palamós. Després de passar per l'Arxiu Històric de Girona, em varen dirigir cap a la Pujada de Sant Martí, cap a l'Arxiu Diocesà de Girona. Segurament, en la primera trobada que vàrem tenir, vostè em va veure tan perdut que em va atendre molt bé, i em va donar tota classe de consells sobre on podria trobar informació respecte a aquesta capella. No sé el motiu, però es veu que li vaig caure bé, cosa un tant sorprenent en la primera trobada.

De fet ens vàrem trobar dues persones que érem completament diferents. Vostè immers en el món de la investigació, des de feia molts anys, i jo, que era un tècnic industrial del ram del cautxú, però que m'havia entrat de sobte el cuc de la investigació històrica. Vostè treballava a base de fitxes i jo amb l'ordinador. Vostè llegia els documents antics com si llegís el diari. Jo no sabia ni com s'havia d'agafar un pergami per llegir-lo. Però, com si fóssim dues peces d'un trencaclosques, de seguida vàrem veure clar que vostè, ajudant-me amb la traducció i interpretació dels documents, i jo, ensenyant-li la màgia de l'ordinador i d'alguns programes clau, podríem fer grans coses. Així va néixer aquesta amistat i col·laboració, que ha donat -crec- bons fruits en el món de la investigació històrica.

La vostra manera de ser, mossèn, decidida a posar com més eines millor en les mans dels investigadors, va ser el revulsiu per iniciar, metòdicament, la indexació de la documentació de l'Arxiu Diocesà. Ho recorda, mossèn? Vostè era una màquina de fer extractes de la documentació. La meua feina era anar-los triturant i confeccionar els índexs, que després, amb la impressora, vostè

Tribut a Josep M. Marquès

anava transformant en llibres de consulta per a la sala de lectura de l'arxiu. «Mossèn, que ja no tinc material», li deia quan havia acabat la feina. «Pere, ja pots venir, n'hi ha més de deu mil de fets...», em deia, satisfet, com si fos una competició. Ho era? La realitat és que en molt poc temps –ara ens ho sembla– es varen enllestir els índexs dels registres de Lletres, Manuals, Notaria, etc.

Recordo les anades a l'Arxiu Diocesà o a la rectoria de Fornells de la Selva.

En pocs anys es generaren els índexs de la major part dels repertoris de l'arxiu i va arribar el moment de donar un pas més important: la confecció d'un CD on es recollís, en format digital, tota la feina feta. Amb molt d'esforç, vostè va aconseguir els diners –ditxosos diners!– i el suport necessari de la Diputació i del bisbat per a l'edició del CD. Recordo el moment de la presentació, la seva cara de satisfacció, explicant als periodistes els detalls de l'eina que es posava a disposició de tothom i el gran pas donat. Però en el seu cap ja començava a agafar cos la idea de bolcar la informació dins d'una eina molt més poderosa: Internet. I vostè ho va aconseguir! Girona va ser la primera diòcesi d'Espanya que va posar tal quantitat d'informació a l'abast de tothom. Ho vàrem celebrar, mossèn, amb un petit sopar, ¿ho recorda?

Semblava que la feina en comú ja s'havia acabat... Acabat? Amb vostè mai no s'acaba, la feina. Un altre repte estava en l'aire, però, per la seva gran envergadura, necessitàvem fer un equip amb més col·laboradors. La seva direcció, mossèn, va ser decisiva. En poc més d'un any es va poder posar a disposició dels investigadors, i en format digital, la major part dels llibres parroquials de la Diòcesi de Girona. Enlloc del nostre país i menys de la resta d'Espanya, hi ha cap arxiu que pugui donar tanta informació parroquial, d'una manera tan senzilla i simple.

En el meu temps de lleure, he fet moltes coses al llarg de la meua vida, però sempre s'allargaven no més de cinc anys. Aquesta darrera, però, la investigació històrica, fa més de vint anys que és viva... gràcies a vostè, mossèn Marquès.

Gràcies per tot, amic.

Pere Trijueque Fonalleras

El cap de colla

Recordo que una de les primeres vegades que vaig coincidir amb el bon amic Josep M., ara ja fa una colla d'anys, fou a l'antiga biblioteca del Seminari de Girona. En aquell moment no el coneixia directament; però, avui, vint-i-cinc anys després, recordo

aquell dia com si fos avui mateix: envoltat d'una muntanya de pergamins, amb la seva vella màquina d'escriure, treballant en aquella vella taula que fou testimoni dels seus esforços durant molts anys. Recordo d'aquell dia una altra frase seva, que, parafrasejant el text bíblic, i referint-se a la investigació històrica, deia així: «El camp és gran, però els vinyaters són pocs». «Hi ha molta feina a fer», afegí.

Els qui hem tingut la sort de gaudir del mestratge i, per què no dir-ho obertament, de l'amistat, del bon amic Josep M., són moltes les coses que podríem evocar en aquests moments. Moltíssimes. A mi m'agradaria referir-me a dues, que defineixen no sols la seva tasca intel·lectual i investigadora, sinó també el tarannà personal d'en Josep M. Marquès: la constància i la tossuderia.

Sols cal fer un repàs a la seva ingent –descomunal, diríem– bibliografia investigadora per adonar-se de la cabdal aportació de la seva obra en múltiples camps de la recerca, no sols a nivell gironí, sinó també català. La seva tasca en els camps de la paleografia, l'arxivística, la història de l'Església, la història de l'art i del patrimoni històric, la litúrgia i les ciències religioses, la pedagogia... ha estat encomiable i constant en els últims decennis. Una tasca sols a l'abast d'una ment privilegiada i enormement lúcida. Des de l'Arxiu Diocesà, on ha treballat intensament els millors anys de la seva vida investigadora, les seves contribucions han estat, i ho continuen essent, punts de referència obligats en moltes investigacions nascudes a l'aixopluc i al benfer de la seva obra: quantes investigacions, tesis, articles, monografies, no van néixer després d'una conversa amb ell? Segurament són innumbrables.

La tossuderia és una altra de les característiques que han definit la seva feina i la seva visió de la vida. Una tossuderia, a voltes, visceral. I qui l'ha conegut en pot donar testimoni fefaent. Ha estat una vida dedicada a la investigació, una tasca que ha viscut amb intensitat inusual i amb plena dedicació bona part de la seva vida. La seva obra investigadora, la reforma de l'Arxiu i la seva posterior modernització, els inventaris arxivístics, la seva obra de caràcter divulgatiu sobre l'Església gironina i la vida i el patrimoni de les seves parròquies, n'han estat les primícies més preuades. Una tossuderia que moltes vegades ha forjat amb un esperit crític sobre moltes realitats del seu voltant, eclesials i mundanes. «La veritat i la diplomàcia, des de sempre, han estat dos amics mal avinguts», em recordava alguna vegada. I devia tenir raó. Molta raó.

Amic Josep M., devies tenir també part de raó en moltes de les coses que et vam sentir a dir. La tenies, sens dubte, quan ens parlaves de la immensitat del camp per llaurar. Deixa'm dir-te una cosa, però, ara: «sens dubte ja fa molt de temps que la colla dels vinyaters han trobat el camp treballat i millor adobat: la teva tasca constant i tossuda ens ho ha fet possible».

Narcís M. Amich Raurich